

Simbolika crne i bele boje u odevanju: značenje i kontekst

Bazirajući se na komunikacijskom pristupu proučavanju kulture, ovaj rad pokušava da donekle razjasni jedan kulturni fenomen, a to je simbolika crne i bele boje u odevanju. Zahvaljujući svom specifičnom statusu da se kao par suprotstavljaju svim ostalim bojama, pri čemu su i same međusobno suprotstavljene nalazeći se na polovima hromatske skale, ove dve (ne)boje izuzetno su pogodne da budu nosioci simboličkog sadržaja i u skladu s tim prenesu određenu poruku. Značenja koja im se pridaju variraju u zavisnosti od kulturnog konteksta. Da bih otkrila neku logiku u tom, na prvi pogled, rasplintom i nepredvidivom procesu simbolizacije, sužavala sam polje mogućih konotacija polazeći od individualnih sistema značenja, preko onih u kojima se neposredno susreću pojedinac i grupa (sistem mode, potkulturne grupe), do formalizovanih kao što su rituali venčanja i sahrane. Na osnovu rezultata tako postavljenog istraživanja može se zaključiti da ne postoji univerzalna simbolika crne i bele boje, ali da opstaju kulturni kodovi koji nastoje da je uspostave.

Uvod: odevanje kao vid komunikacije

Fascinantna sposobnost svesnog ili nesvesnog tumačenja stotina znakova kojima smo okruženi i u čije smo, kako kaže Kliford Gerc, mreže značenja zapleteni (1998: 11), zaokuplja već duže vreme punu pažnju semiotologa i antropologa. Komunikacijski pristup proučavanju kulture temelji se još na pionirskom zalaganju Ferdinanda de Sosira za formiranje semiotologije, jedne obuhvatne nauke koja je za svoj predmet odredila tumačenje raznih verbalnih i neverbalnih sistema komunikacije. Svaki od ovih sistema sadrži strogo utvrđene socijalizovane i konvencionalizovane kodove.

Odevanje, između ostalog, predstavlja i specifičan vid komunikacije čije se varijante razlikuju od jednog do drugog područja, pri čemu na svakom od njih tokom istorije dolazi do niza modifikacija. Ipak, bez obzira na tu vremensku i prostornu varijabilnost, može se reći da nošenjem odeće upravljaju strogo utvrđena, takoreći gramatička pravila (Lič 1983). Među-

---

Dijana Gaćeša (1979), Zrenjanin, Rade Končara 21, student 2. godine etnologije i antropologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

MENTORI:

Mr Ildiko Erdei, Filozofski fakultet u Beogradu

Mr Zorica Ivanović, Filozofski fakultet u Beogradu

tim, poruku ponekad nije lako protumačiti – kod u koji je upakovana može izmicati lokalnim kulturnim konvencijama, a njen implicitni smisao često nosi pečat ličnog i slučajnog. Recimo, iako je dovoljno da videvši neku uniformu u ormaru bez problema zaključimo čime se njen vlasnik bavi – znatno je teže tumačiti individualni izbor svakodnevne odeće koji slabije podleže konvenciji i standardu, izvrstavajući im i često ih čak potpuno negirajući?

Odelo (ne) čini čoveka

Kaže se 'Odelo ne čini čoveka'. Ipak, retko ko bi se u potpunosti složio sa ovom krilaticom, s obzirom na njenu očiglednu višesmislenost i nepreciznost. S jedne strane, mogli bismo prihvatiti ovu tvrdnju ukoliko ona podrazumeva suprotstavljanje dve kategorije koje ljudi često pojme kao 'suštinsku unutrašnjost' i 'varljivu spoljašnjost'. Opozicija 'duhovno bogatstvo' / 'materijalno bogatstvo' i u ovom kontekstu podrazumeva, u vrednosnom smislu, primat duha nad materijom, tako da se može reći da odelo, kao simbolički ekvivalent imovnog stanja, ne može biti adekvatan kriterijum za procenu ličnosti tj. njenih moralnih vrednosti, intelektualnih sposobnosti, itd. S druge strane, malo ko bi porekao značaj *prvog* utiska o nepoznatoj osobi. Želeli mi to ili ne, njena spoljašnjost, pa samim tim i odeća koju nosi, ima velikog udela u formiranju našeg stava, i često upravo njoj treba da zahvalimo za odbojnost ili distancu koju *a priori* i naizgled bezrazložno osećamo prema dotičnom neznancu, sa čijom 'suštinskom unutrašnjošću' još nismo imali prilike da se upoznamo. Stil odevanja zainteresovanom i izvežbanom oku može da pruži obilje informacija – o stilu života, odnosu prema okolini i njenim standardima, pripadanju nekoj etničkoj ili potkulturnoj grupi, čak i o nekim finesama u karakteru. Odnosno, kao što reče jedan od mojih informatora, čovek čini odelo, a odelo govori o čoveku, mada na kraju izađe na isto; ista stvar kao sa psom i vlasnikom – nikad se ne zna ko na koga liči.

Kako tumačimo pojave ljudi u prolazu, a šta želimo tim istim ljudima da poručimo o sebi samima? Logika je manje-više individualna i nema smisla pretendovati na neko univerzalno i egzaktno objašnjenje. U ovom tekstu pokušaću da ovaj problem usmerim samo na jedan aspekt ovog tipa komunikacije - na konotativno značenje samo dve, u svakom slučaju specifične boje u odevanju, crne i bele, odnosno, njihove simboličke pa samim tim i komunikacijske mogućnosti.

Građa korišćena u ovoj analizi prikupljena je kombinovanjem tehnika opservacije, ankete i intervjua.

Anketa otvorenog tipa i u pismenoj formi sprovedena je u Istraživačkoj stanici Petnica u grupi od 17 polaznika seminara etnologije, koji su

učenici srednjih škola sa prostora Srbije. Pitanja u anketi formulisana su bez tendencije da ograničavaju i usmeravaju odgovore ispitanika, ostavljajući im tako prostora da slobodno iznesu svoje stavove i možda me slučajno navedu na neku novu ideju ili osvetle problem iz nekog ugla koji je meni promakao. Njihove odgovore razvrstala sam u 3 kategorije:

- prva kategorija se ne vezuje ni za jedan određen kontekst, već obuhvata trenutne i proizvoljne asocijacije ispitanika na ove dve boje
- druga kategorija sadrži odgovore na pitanja koja se tiču doživljaja crne i bele boje u odevanju, bilo da se radi o aktuelnom modnom trendu, ili imidžu neke potkulturne grupe
- treća kategorija se odnosi na kontekst ritualne odeće, tj. odeće koju nosi nevesta prilikom venčanja, odnosno udovica u znak žalosti.

Sužavanjem, tj. konkretizacijom kulturnog konteksta kroz navedene kategorije kojima se ovim bojama pripisuje određeno simboličko značenje, nastojala sam da uočim na koji način se to značenje menja. Drugim rečima, da li ovakvim sužavanjem konteksta njihovo simboličko značenje biva manje proizvoljno, od čega to zavisi i koliko smo toga sami svesni.

Osim ankete, u pokušaju da donekle razjasnim 'fenomen većitog ucunjavanja', pri čemu se crna garderoba ne vezuje za ritualni kontekst, niti za individualni doživljaj aktuelnog trenda, uradila sam intervju sa jednom aktivistkinjom pokreta *Žene u crnom*, za koje ova boja ima jedno sasvim specifično značenje.

Crna i bela – same protiv svih

Svaki vizuelni doživljaj određen je koloritom posmatrane ili zamišljene slike. Najjednostavnije se može reći: percipirana slika je ili 'u boji', ili je 'crnobela'. Pri tome odrednica 'u boji' uključuje i crnu i belu, ali odrednica 'crnobela' isključuje sve ostale boje, osim skale sivih i senovitih tonova koji nastaju kombinovanjem crne i bele. Pitanje koje nenametljivo, ali neumitno vreba u pozadini problema je: zašto su baš ove dve boje (a ne, recimo, crna i crvena, ili zelena i ljubičasta) dobile tu privilegiju da budu izdvojene i kao *par* suprotstavljene svim ostalim? Šta je to što ih čini tako specifičnim? I da li ova distinkcija zaista označava dve različite percepcije stvarnosti?

Činjenice da bela ne samo što ne može stajati u rangu sa crvenom ili zelenom, već ih i obuhvata zajedno sa svim ostalim bojama spektra, i činjenica da crna jednostavno predstavlja negaciju svih boja, odnosno, odsustvo bele – dovoljne su da opravdaju stav da su upravo ove dve (ne)boje kao *par* suprotnosti sasvim logično suprotstavljene celoj hromatskoj skali.

Vratimo se sada definisanom problemu, a to je simbolika crne i bele boje u kontekstu odevanja.

Crna i bela u našim glavama

Moje prvo zapažanje vezano za ovo ispitivanje, nastalo nakon samo letimičnog pregleda odgovora u anketi, ide u prilog tezi koja naglašava specifičnost ovih boja. Nije bilo ispitanika koji nije imao vrlo jasan stav prema crnoj i beloj boji. Prve i trenutne asocijacije ljudi na ove boje prilično su očekivane: noć i mrak kao najprirodniji rezervoari crnila, smrt, strah i zlo kao pritajeni stanovnici noći i mraka. Bela boja se, pak, vezuje za čistotu, nevinost i venčanje. Za razliku od ovakvih odgovora, konvencionalnih do te mere da postaju sasvim 'logični', veliki broj asocijacija potpuno je originalan i nosi pečat sasvim ličnog doživljaja. Za nekog je crna boja topla, asocira na mir, čistotu, svemir; za nekog krije senke misterije i upućuje na nešto iskonsko, moćno i plemenito; u nekom praktičnijem smislu crna je jednostavno moderna, *fancy*. Kao pandan crnoj, bela boja može imati potpuno iste konotacije, ali i potpuno suprotne: hladna praznina, magla, bolest, smrt.

Naravno, ovakvi odgovori mogu biti i samo način da se umakne konvenciji i naglasi lični smisao za imaginaciju, ali u svakom slučaju, oni pokazuju neograničenu mogućnost lične improvizacije i potpunu proizvodljivost u dodeljivanju značenja ovim bojama.

Što u glavi to i na telu?

Interesantno je da su ovim dvema bojama ljudi ili veoma naklonjeni i rado ih vide na sebi i drugima, ili ih, s druge strane, manje-više ne podnose. Prvi ih prihvataju zato što su to jedine čiste boje, univerzalne i opšte pa se zato dobro kombinuju, mogu se nositi u svakoj prilici, privlače pažnju i upadljive su. Drugi ih ne prihvataju kao bezlične i dosadne, ali i zato što *privlače pažnju i upadljive su*. Praktična pitanja koja se tiču mogućnosti i lakoće održavanja takvih odevnih predmeta takođe su za neke od većeg značaja.

U odevanju crna i bela boja su prilično zastupljene. Dovoljno je proći ulicom i uveriti se u to. Ali neke situacije prosto bodu oči, kao što je strogo tabuisana kombinacija crnih cipela i belih čarapa. Slično tome, devojka u dugoj beloj haljini sigurno će biti zapažena i makar će u magnovenju asocirati nekog na nevestu, dok će muškarca odevenog skroz u belo većina ljudi posmatrati s podozrenjem i odbojnošću pitajući se šta taj izigrava.

Doživljaj boja, inače potpuno individualan, kada iz naših glava izađe na ulicu prestaje da bude ličan i dobija još jednu dimenziju, dimenziju 'šta će reći svet?' A 'svet' prvo profiltrira svoj čulni utisak kroz kulturnu rešetku utvrđenih standarda i konvencija, pa ga zatim osmotri kroz prizmu aktuelne mode (s kojom se u principu često i ne slaže, ali je toleriše) i –

konačno donosi svoj sud, prema kojem neko može biti obučen: 'normalno', 'lepo', 'napadno', 'seljački', 'obično' ili 'maštovito', dok boje mogu biti složene 'neukusno', 'originalno' ili 'klasično'. Moda se sezonski pograva estetskim merilima, kombinuje ih, preokreće, i svaki čas iznova definiše navedene odrednice, pa nešto što je prošle godine bilo potpuno *out* odjednom izbija u žižu popularnosti i postaje *in*, i obrnuto.

Pokušaću da razmotrim ulogu crne i bele boje kao večitih konstanti u okviru tog promenljivog trenda. Prvo što pada u oči kada su u pitanju ove dve boje je to da, iako podjednako osobene, nisu podjednako zastupljene u odevanju. Dok je crna popularna i rado viđena na svakom mestu i u svako doba dana i godine, bela ima malo specifičniji status: njena sezona je leto, lokacija po mogućstvu morska obala – u kontrastu sa preplanulom kožom ona postiže maksimalan efekat; njeno doba dana je noć, lokacija po mogućstvu klub/diskoteka – *strob-light* je čini prosto magičnom. Može se još reći da je to u većoj meri ženska nego muška boja, a s obzirom da je to boja koja ističe, privlači pogled i sa druge strane ulice, beli odevni predmeti su odabrani i uklopljeni s najvećom pažnjom.

Kad je reč o odevanju u posebnim prilikama, tu svakako svoje mesto nalazi i crno-bela kombinacija. Interesantno je primetiti da, koliko god da ove boje, posmatrane nezavisno jedna od druge, karakteriše iznijansiran stav prema njima, toliko njihova kombinacija – ili prolazi, ili pada. Uočljiva je averzija većine mladih ljudi prema crno-belom kombinaciji, jer 'ne zeće da izgledaju kao kelneri'. Ovo duhovito poređenje jednog ispitanika slikovito i lakonski ilustruje činjenicu da se crno-bela odeća uglavnom veže za formalne prilike sa strogo određenim i ograničavajućim pravilima ponašanja. Međutim, kombinacija crnog i belog može biti izraz ekstravagancije. Primer za to je, recimo, imitacija dezena životinjskih koža, pre svega zebre, leoparda i tigra, a od skoro i toliko popularnih dalmatinskih tufnica, u kombinaciji sa veštačkim krznom i crnim naočarima.

Man in black

Međutim, ono što je večito u fokusu mode definitivno je crna boja. Crna je uvek *in*: za oba pola, za sve uzraste, prisutna u svakoj prilici i na svakom mestu.

Već sam kazala da se specifičnost crne boje pre svega ogleda u tome što je ona, u većoj meri od svih ostalih boja, pa čak i njenog parnjaka bele, pravi lager za deponovanje značenja u najširem smislu reci. Kroz nošenje odeće, kao jednog od standardnih načina komunikacije, ta njena mnogoznačnost izbija u prvi plan. Na primer, u našoj kulturnoj tradiciji crnina je izraz žalosti za preminulim. Ali, mogućnosti lične simbolizacije su danas skoro neograničene i uglavnom nisu vezane za tradiciju. Otuda i implicitnost ove simbolike. Recimo, bilo bi potpuno nerealno nečije očeki-

vanje da samo na osnovu njegove crne odeće okolina shvati poruku da dotični na primer voli vetar ili vreme pred kišu. Slični sistemi 'implicitnih, latentnih i čisto slučajnih znakova' (Giro 1975: 72) u ovakvim slučajevima nisu funkcionalni.

Budući da poruka treba da bude pravilno shvaćena i protumačena, bar na nekom nivou mora postojati dogovoreni kod koji će se koristiti za njeno uspešno razmenjivanje. Zato ovakvo odevanje podrazumeva specifičan izbor i kombinovanje odevnih predmeta, kao i prisustvo nekih pratećih detalja (nakit, šminka, tetovaža). Jednom rečju, *imidž*. Komunikacija se u stvari uspostavlja na dva nivoa – na unutrašnjem, nivou grupe, gde zahvaljujući dogovorenim pravilima besprekorno cirkulišu interne poruke, i na spoljašnjem, u komunikaciji sa širom društvenom sredinom kojoj treba na eksplicitan način, svojim imidžom, preneti neku jedinstvenu poruku.

Ko su konkretno 'ljudi u crnom' i šta to oni pokušavaju da nam kažu?

Čini mi se da ovde možemo uopšteno govoriti o dve kategorije takvih ljudi – jedni su oni koji crnom odećom žele da privuku našu pažnju, a drugi su oni koji crnom bojom stavljaju do znanja da ne žele pažnju okoline. U drugom slučaju zavijanje u crno pokušaj je neutralisanja sopstvene pojave, zatvaranje prema spoljašnjem svetu i udubljivanje u sebe. Ipak je mnogo više onih koji su raspoloženi da podele svoje stavove sa okolinom. Moda konstantno plasira imidž ucrnjivanja, menjajući sezonski samo kraj aktuelne garderobe ili materijal. Dovoljno je proći gradom, izaći na neko *fancy* mesto, ili samo pogledati par spotova naše dens-muzike i uveriti se da značajan deo, pre svega, pripadnica ženskog pola izgleda kao da je sišao sa iste proizvodne trake. Crna garderoba, farbana crna kosa, (pre)naglašena šminka i blago ukočeno ponašanje omogućava im da izgledaju 'opasno', tajanstveno, zavodljivo, jednom rečju – intrigantno.

Naravno, pored ovog masovnog i medijski promovisanog trenda postoje razne potkulturne grupe koje, svaka na svoj način, iskorišćavaju simboličke mogućnosti odevanja u crno. Najuočljiviji su *darkeri*, poklonici raznih 'mračnih' muzičkih pravaca (npr. *death metal*) koji se kroz svoj 'ultramračni' imidž (crna uglavnom kožna garderoba, tamna šminka, metalni nakit na telu i u telu, tetovaže, kao i glasna muzika) trude da okolini sto jasnije stave do znanja svoj stav: Svoj protest i gnev oni emituju kroz *Crnilo* koje postaje njihov glavni simbol – simbol smrti, simbol nasilja i uopšte svih, kao u ogledalu obrnutih vrednosti 'običnog' sveta. U ekstremnim slučajevima to 'mračnjaštvo' zalazi u oblast okultizma i satanizma.

Međutim, crna boja može da simbolizuje i pokušaj da se dođe do pozitivne promene u svetu. Pokret *Žene u crnom* javio se kod nas devedesetih godina kao reakcija na rat u zemlji. Crna garderoba, tradicionalni simbol žalosti, u slučaju njegovih aktivistkinja pretvara se u prepoznatljivo

obeležje jedne političke akcije. Njihova žalost i protest kroz kolektivni simbol crnine stapaju se u jedinstvenu kolektivnu poruku saosećanja sa svim majkama i ženama koje su izgubile u ratu nekog bliskog, kao i apel odgovornima da povoda za žalost što pre nestane.

Crna venčanica i belina u žalosti

Da bi neki simbol postao do te mere standardizovan da se izgubi svaka dvosmislenost i da postane društveno poznat i priznat kao takav, potrebno je, s jedne strane, da mu se značenje precizno utvrdi suprotstavljanjem nekom drugom simbolu, a s druge strane, da prođe izvesno vreme kako bi mehanizam kulturne tradicije obavio posao. Po pitanju boja kojima se bavi ovaj rad tradicija je bila vrlo određena: njihova posebnost je da se obe suprotstavljaju svim ostalim bojama, dok se u međusobnom odnosu suprotstavljaju jedna drugoj, kao što je slučaj u ritualnom kontekstu venčanja i sahrane.

Ova dva događaja koja obeležavaju čovekov život označavajući početak i kraj vremena provedenog u braku, od velikog su značaja ne samo za svoje neposredne aktore već i za celu zajednicu, pa se zato moraju i adekvatno obeležiti. To na prvom mestu podrazumeva da njihov smisao, bar na nivou prepoznavanja, bude poznat svakom članu društva, što se najefikasnije postiže kondenzovanjem tog smisla u nekom konvencionalizovanom i svima poznatom simbolu. U ovom slučaju to su bela venčanica neveste i crnina udovice. Vidimo da su bela i crna boja sa svojim apstraktnim sistemom značenja ovde pronašli analogne modele u stvarnosti i povezali se s njima:

udovica—*smrt-tuga-strah*—crno —udovica

nevesta—*čisto-nevino-sreća*—belo—nevesta.

Žena-nevesta i bela boja (isto kao i žena-udovica i crna boja) počinju da dele iste konotacije, a one postaju materijalizovane kroz njihovu odeću – venčanicu odnosno 'crninu'. Tako konstruisani simboli kao da dobijaju svoj samostalni život. Venčanica i van svog obrednog konteksta (u izlogu, časopisu, filmu) zadržava svoj smisao i od strane posmatrača u svakom trenutku biva 'ispravno' tumačena.

Čini se da je zaista izgrađen sistem značenja koji funkcioniše po tako-reći 'gramatičkim pravilima' i ne ostavlja mesta nedoumici. Ali savremena praksa pokazuje da tradicija nije nepromenljiva, mada se promene odvijaju polako, kroz naizgled neznate modifikacije postojećih elemenata i njihovo prilagođavanje novom vremenu. Što se tiče obreda venčanja i sahrane taj neznatan iskorak iz konvencije između ostalog se ogleda i u odstupanju od tradicionalnih boja, bele i crne. Danas je možda neobično, ali nikako nije šokantno videti mladu u venčanici koja nije bela već npr. ružičaste ili lila boje, dok je po pitanju crne izneseno već dosta primera – uglavnom se

više nosi u svakoj drugoj prilici nego u žalosti (to se ipak više odnosi na gradsku sredinu nego na seosku). Da li promena boje i u kom smislu utiče na tumačenje ovih simbola i da li se njihovo konvencionalno značenje na neki način menja?

Većina ljudi danas prihvata mogućnost da venčanica ne mora da bude bela. Toleriše se i neka pastelna, nežna boja koja ističe mladinu ženstvenost i suptilnost i zrači emocijama. Varijante napadnih i otvorenih boja su manje prihvatljive budući da konotiraju senzualnost i ekstravaganciju (npr. kroz crvenu ili oranž).

Ako se može tako reći, u slučaju zamene bele boje nekom drugom, venčanica kao simbol menja svoj tradicionalni smisao i na nivou značenjskog sadržaja: manje se ističe nevinost, a više ženstvenost. Od 17 mojih ispitanika nisam dobila ni jedan potvrđan odgovor na pitanje da li venčanica mora da bude bela. Štaviše, odgovor jednog iskrenog poštovaoca tradicije (što se jasno vidi iz prethodnih odgovora) bio je da venčanica u stvari i *ne sme* više da bude bela jer 'bela je simbol nevinosti, a današnje devojke retko u brak ulaze takve'. Što se nekih tiče, venčanica bi mogla da bude i crna, ili da uopšte čak i ne bude venčanica. Potpuno slična situacija je po pitanju (ne)slaganja sa nošenjem crnine u žalosti: 'ne mora', 'ne treba', uz jednu prilično neobičnu i, na žalost, nepreciznu opasku 'ali zavisi od načina smrti'.

Zaključak: venčanica ipak ostaje venčanica

Kultura i pojedinac u osnovi teže zajedničkom cilju – razumevanju stvarnosti u kojoj postoje, deleći je na segmente i pridajući određena značenja tim segmentima. Međutim, dok su u slučaju kulturne tradicije ta značenja dogovorena i prihvaćena na širem planu, pojedinci se pojavljuju sa svojim ličnim sistemima vrednosti koji se često ne poklapaju sa 'opšte-prihvaćenim'. Interakcija pojedinca i kulture, ličnog i kolektivnog, proizvoljnog i određenog, zamršen je proces čiji se ishod teško može predvideti. Mehanizam kulturne tradicije i konvencije koje taj sistem nosi, suočavaju se sa aktivnim stavom pojedinca koji ih preispituje i modifikuje. Odgovori 17 srednjoškolaca iz raznih krajeva Srbije, koji su činili uzorak ispitanika u ovom radu, upućuju na zaključak da impulsi za promenu konvencionalizovanih kulturnih kodova potiču upravo od mlađe populacije. Ipak, ne može se reći da težnja za promenom, često i kroz preokretanje standardnih kulturnih obrazaca, neminovno vodi njihovom napuštanju. Iako ne mogu postojati univerzalni simboli, to ne znači da će biti ukinuti i kulturni kodovi koji nastoje da ih uspostave. Drugim rečima, venčanica, juče bela, danas roze, sutra možda zelena ili crna – ipak ostaje venčanica.

Literatura

Gerc K. 1998. *Tumačenje kultura*. Beograd: Prosveta, biblioteka XX vek

Giro P. 1975. *Semiologija*. Beograd: Prosveta, biblioteka XX vek

Lič E. 1973. *Kultura i komunikacija*. Beograd: Prosveta, biblioteka XX vek

---

Dijana Gećeša

Symbolism of the Black and White Colors in Clothing: Meaning and Context

Based on the communicational approach to cultural research, this essay represents an attempt to decipher a cultural phenomenon: the symbolism of black and white in dressing. These two colors have a specific status: as a pair, they are opposed to all other colors; at the same time, they form an opposition themselves, being positioned on polarized sides of chromatic scale. Their specific characteristics give these (non-) colors a large potential to carry symbolical content and therefore communicate a certain message. Meanings attached to black and white can vary depending on the cultural context. My intention was to try to discover a logical sequence in the symbolization process, which may seem unstable and unpredictable at first. I did it by narrowing the field of possible connotations, starting from individual meaning systems, to the systems which involve interaction between the individual and the society (such as fashion systems, or subcultural groups), finishing with the most formalized ones such as marriage and funeral rites. Results derived from this kind of approach to cultural research indicate that, although no universal symbolism can be ascribed to black and white, cultural codes intended to impose it remain.

